

Eski Uygurca Abhidharma Metinlerindeki İkilemeler

Mehmet Ölmez* - Zeynep Pınar Can*
(İstanbul)

Özet Anlamı güçlendirmek amacıyla aynı sözcüklerin tekrar edilmesi, anlamları birbirine yakın ya da karşıt olan sözcüklerin veya aralarında ses benzerliği bulunan anlamlı ya da anlamsız sözcüklerin yan yana kullanılması ile kurulan ikilemeler hem tarihî hem de çağdaş Türk dillerinde sık başvurulan bir ifade biçimi olmuştur. Eski Uygurca içinde de önemli bir yeri bulunan bu ifade biçiminin Eski Uygurca Abhidharma metinlerinde de sıklıkla kullanıldığı gözlenmektedir. Bu çalışmada, Eski Uygurca *Abhidharma-kośabhāṣya* (阿毘達磨俱舍論 *Apidamo jushelun*) ile *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* (阿毘達磨俱舍論實義疏 *Apidamo jushelun shi-yishu*) eserlerindeki ikilemeler, Türkiye Türkçesindeki karşılıkları ile birlikte bir liste hâlinde sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Eski Uygurca, Abhidharma, ikilemeler, kelime koşmaları

Abstract: Hendiadys in Old Uighur Abhidharma Texts

Hendiadys, as a figure of speech made by repetition the same word, using near-synonymous or antonymous words together or joining two phonetically similar words, is often used for emphasis in both old and modern Turkic languages. One of the Old Turkic languages where hendiadys is frequently used is Old Uighur. As important resources for Old Uighur, *Abhidharma-kośabhāṣya* (阿毘達磨俱舍

---

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, olmez.mehmet@gmail.com; 0000-0001-6422-954X.

* Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, zeynepinarcan@gmail.com; 0000-0001-7961-9591.

Received: 28.11.2020; **Accepted:** 27.12.2020; **Published:** 31.12.2020

<https://doi.org/10.46614/ijous.832774>

論 *Apidamo jushelun*) and *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* (阿毘達磨俱舍論實義疏 *Apidamo jushelun shi-yishu*) in Old Uyghur include a wide range of hendiadys. In this work, hendiadyses included in those two Abhidharma works are listed with their Turkish equivalents.

Key Words: Old Uyghur, Abhidharma, hendiadys, word pairs

Giriş: Anlamı pekiştirme amacıyla iki sözcüğün yan yana kullanılmasıyla kurulan ikilemeler, Türk dillerinde önemli bir yere sahiptir. Hem eski Türk dillerinde hem de günümüz Türk dillerinde sıklıkla kullanılan bu ifade biçimleri, bir sözcüğün iki kez tekrar edilmesi, yakın anlamlı sözcüklerin beraber kullanılması, zıt anlamlı sözcüklerin bir araya getirilmesi ya da ses olarak benzer sözcüklerin yan yana kullanılması gibi çeşitli yöntemlerle oluşturulabilir. Türk dilinin en eski yazılı kaynaklarından günümüzde kullanılan Türk dillerine kadar yaygın olarak kullanılan bu ifade biçimlerinin yoğun olarak kullanıldığı dillerden biri de Eski Uygurcadır. Eski Uygurca yazılı metinlerde hem isimlerle hem de fiillerle kurulan ikilemelere sıklıkla rastlanmaktadır. Eski Uygurca metinlerde geçen ikilemeleri ele alan ilk çalışma Saadet Çağatay'a aittir (Çağatay, 1944). Eski Uygurca ve diğer tarihî Türk dillerindeki ikilemeler üzerine yapılmış belli başlı çalışmalar, o güne kadarki kaynaklar için için Ölmez'e (2017) bakılabilir.

Bu çalışmada, Eski Uygurcanın en önemli yazılı kaynaklarından ikisi olan *Abhidharma-kośabhāṣya* (阿毘達磨俱舍論 *Apidamo jushelun*) ile *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* (阿毘達磨俱舍論實義疏 *Apidamo jushelun shi-yishu*) eserlerindeki ikilemeler üzerinde durulacaktır. Söz konusu eserleri kısaca tanıtmak gerekirse, her ikisi de Moğol döneminde kaleme alınmış Eski Uygurca Abhidharma eserleri olan bu metinlerden *Abhidharma-kośabhāṣya*, Vasubandhu'nun yine kendi eseri olan *Abhidharma-kośakārikā* için yazdığı yorumun Çince çevirisinden yapılmış Eski Uygurca çevirisidir. Toplam 2066 satırdan oluşan bu eser, 20. yüzyılın başında Dunhuang'da bulunmuş ve oradan İsveç'e getirilmiştir. Günümüzde Stockholm Etnografya Müzesinde muhafaza

edilmektedir. (Eski Uygurca *Abhidharma-kośabhāṣya*'nın İsveç metni dışında başka nüshaları da bulunmakla birlikte diğer metinler bu çalışmaya dâhil edilmeyecektir.) Eski Uygurca *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā* ise Vasubandhu'nun öğrencilerinden biri olan Sthiramati'nin *Abhidharma-kośabhāṣya* için yazdığı yorumun Çince çevirisinin Uygurca çevirisidir. Tıpkı İsveç'te bulunan Eski Uygurca *Abhidharma-kośabhāṣya* gibi bu metin de Dunhuang Mogao Mağaralarında bulunmasının ardından oradan alınarak İngiltere'ye getirilmiştir. Toplam 7015 satırdan oluşan bu eser iki ayrı ciltte, Or. 8212/75 (A) ve Or. 8212/75 (B) numaralarıyla Londra'daki British Library'de muhafaza edilmektedir. (*Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā-tattvārthā*'nın da İngiltere dışında Eski Uygurca nüshaları bulunmakla beraber Londra nüshası dışındaki eserler bu çalışmaya dâhil edilmeyecektir.) Bu iki metnin dışında, Stockholm'de bulunan Eski Uygurca *Abhidharmāvatāra-prakarāṇa-sāstra* yorumunda yer alan ikilemeler çalışmaya dâhil edilmiştir. Söz konusu metin toplam 212 satırdan oluşmaktadır.

Bu çalışma için ikilemelerin tespitinde Masahiro Shōgaito'nun 2008 tarihli *Uiguru-bun abidaruma ronsho no bunkengaku-teki kenkyū* [Uighur Abhidharma Texts: A Philological Study] çalışmasının sözlüğünden yararlanılmıştır. Ek olarak okuyuş ve anlamlandırmaları kontrol için Clauson, Röhrborn ve Erdal'ın kaynaklarda yer alan çalışmaları sıklıkla kullanılmıştır. Buna göre tespit edilen ikilemelerin sayısı 390'ın üzerindedir.

İkilemeleri hazırlarken muhtemel okuma hataları elden geldiğince yukarıda anılan çalışmalar ile kendi bilgimize göre gözden geçirilmiş, yeni okuyuşlara göre Abhidharmalardan alınan örnekler güncellenmiştir.

İkilemeler alfabe sırasına dizilirken kkül, kım, ööç gibi şekiller kül, kın, öç sırasına göre ele alınmıştır.

Uigurisches Wörterbuch'ta (→ Röhrborn) yer alacağını düşündüğümüz bazı şekillere Sözlük'te rastlayamadığımızı belirtmemiz gerekir; örneğin Shogaito'nun *kun- alk-* olarak ele aldığı veri *Uigurisches Wörterbuch*'ta görülmez (metinde *alk-* yerine *al-* okunursa da yazmada bu durum çıkma işareti ile düzeltilmiştir → Shogaito 3. cilt; Shogaito 1993 *kunup* <*alqıp*> → 2008 *qunup alır*).

Bazı şekiller, kelimeler ilk kez burada, Abhidharma metinlerinde görülür ve bilinen sözlük çalışmalarında karşılaşılmaz: **küregürmek tuşıkmaq (?)** “kibir; gösteriş” 僑逸 *jiao yi*.

Daha evvel sadece İslamî dönem kaynaklarda (örneğin *Dîvânu Lugâti't-Türk'te*) görülen **yaru yilim ~ yêlim ~ yelim** Uygur metinlerinde bildiğimiz kadarıyla ilk kez burada görülür (DLT *yaru yêlim* için → Kaçalın 2019); **yilim ~ yêlim ~ yelim** için → Erdal 1991: 296.

İKİLEMELER

aç- yad-: “(öğretiyi) açarak anlatmak, açıklamak” 521

açıl- yadıl-: “yayılmak, açılmak” 開 *kai* H40R11, 520

ada tuda: “tehlike, felaket” 災 *zai*, 災橫 *zai heng* 191, H39V11, N24R48

adırılışmaq tıdılışmaq: “ara, zaman, süre, aralık” 間隔 *jiange* B96

adırt öñi: “ayrım; ayrı, farklı” 差別 *chabie*, 異 *yi* 968, B162, H28V27

adқан- tutyaқlan-: “tutunmak; bağlanmak” 執 *zhi* 4343

adқан- yapşın-: “yapışmak” 封著 3636, B1400

agam yukti ~ yukti agam: “öğreti; öğreti ve genel ilke; yukti (ve) āgama” yukti agam 理教 *li jiao* H33R23, B1045; agam yukti 教理 *jiao li* H36V51

ağır ayağ: “saygı, hürmet” 恭敬 *gong jing* H35V10, (**ağır ayağ kıl-** 189)

ağır ayançaғ: “saygı, hürmet” 敬重 *jing zhong* 83

- aqıl- evril-:** “yaşam ölüm döngüsü; ruhun ölümden sonra beden değiştirmesi; ruhun göç etmesi” 1107
- aqıl- kudul-:** “dökölmek; yağmak” 澍 *shu* H27V26
- aqıl- tartıl-:** “sızmak; açığa çıkmak, ifşa olmak” 漏泄 *louxie* 2743
- al altağ:** “âlet, araç, vasıta; usöl; yöntem” 方便 *fangbian* 1214
- alış bėriř:** “ticaret, alışveriş” 161; *alışsız bėriřsiz* 228
- alku barça:** “bütöün, hep” 皆 *jie* 638, B912
- alku kamağ:** “bütöün, hepsi” 一切衆 *yiqiexian* B627
- amırt- süz-:** “temizlemek; saf duruma getirmek” 澄淨 *cheng jing* H39V12
- amra- ěrinęke-:** “acımak, merhamet etmek” 哀愍 *aimin* 1185
- amranmağ az:** “istemek, arzulamak” 欲貪 *yu tan* N22V15
- ar- yov-:** “kandırmak, aldatmak” N23R9
- arığ süzök:** “saf, temiz, şeffaf, berrak” 清淨 *qing jing* 1042, H35R51
- artoğsuz eğsüksüz:** “eksiksiz fazlasız, fazlası ve eksiği olmayan, ne eksik ne fazla” 3035
- arviş sarviş:** “büyü, sihir” (呪術 *zho shu*) 2625
- as- üklit-:** “çoğaltmak, arttırmak” 增長 *zeng chang* 1796
- as- üste-:** “çoğaltmak, arttırmak” 增足 *zheng ju* H30R60
- asığ tuso:** “fayda, yarar” (利益 *liyi* 利 *li*) 16
- asığlığ meñilig:** “yararlı ve neşeli, faydalı ve mutlu” 1057
- asığsız tusosuz:** “faydasız, yararsız” N24V28, N24V37
- aş içęü:** “yiyecek içecek” 饕 *shan*, 飲食 *yinshi* 1080, H36V61

- at küü:** “isim; şöhret, ün” 529
- at maṅgal:** “şöhret ve şans, ün ve baht” 216, 219; 529
- atlıḡ küülüg:** “ünlü, meşhur, tanınmış” 529
- avant tıtaḡ:** “neden, sebep” 因緣 *yin yuan* 1802, B1013
- aya- aḡırla-:** “saygı göstermek, hürmet etmek” 恭敬 *gong jing* 敬禮 *jingli* 73, H33V9, N21V5, N21V9
- aya- tapın-:** “saygı göstermek; hürmet etmek; önünde saygı ile eğilmek” 敬養 *jing yang* H35R8
- az қоşuḡ:** “hırs baḡı, tutku baḡı; sevgi baḡı” 貪結 *tanjie* 愛結 *aijie* 1156, N24R40, N24V3, N24V7, N24V25
- azıttur- yaṅıltur-:** “hata yaptırmak; yanıltmak” 3959
- azlan- adḡan-:** “(tutkuyla) baḡlanmak, yapışmak” 3674
- azlantur- yapşıntur-:** “(tutkuyla/hırsıyla) baḡlanmak” 1158
- ba- çu-:** “kaplamak, sarmak / (zihni sıkıntı ile) baḡlamak, kaplamak” 繫縛 *xifu* H37V20, N24R43
- baḡ çuḡ:** “baḡ; engel” 3248, H37V20, N22V14
- bal- yapşın-:** “engellemek, baḡlanmak” 4503
- bay barımlıḡ:** “zengin, varlıklı” 富 *fu* H35V30
- bek yarp ~ berk yarp:** “saḡlam” 1130
- bekiz belgüluḡ:** “açık; belirgin” 249, B1443
- bışrun- öḡretin-:** “alıştırmak, alıştırma yapmak, temrin etmek, öḡrenmek” 修習 *xiu xi* B877
- bil- adırtla-:** “bilmek, tanımak; anlamak; ayırt etmek” B1013

- bil- ötgür-:** “(kalp ile) iyice anlamak” 了達 *liao da* 940, H25V43
- bil- uç- ~ uç- bil-:** “anlamak; bilmek” 了知 *liao zhi* 977, B680
- bilge bilig:** “bilgelik, bilgi, bilge” 智慧 *zhihui* 智 *zhi* 慧 *hui* 6, B818, H25V45
- biligsizlig karanĝu:** “cahil, kara cahil; kör” 闇盲 *an mang* B900, H40R5
- bod sın:** “vücut, beden, boy, görünüş” 形 *xing* B1916, H28V26
- bor begni:** “şarap, içki, alkollü içecek” 酒 *jiu* H30V2
- boşĝur- tegin-:** “öğretmek; okutmak / Dharmayı öğretmek ve yol göstermek” 教受 *jiao shou* H33V15
- boşu- tit-:** “(zihni) özgür kılmak, özgürleştirmek” 1398
- bodultur- yapşintur-:** “bağlamak, yapıştırmak, tutturmak; hırslanmak; (zihin) dış dünyaya tutunarak kirlenmek” 染著 *ran zhuo* N24V4
- böl- adirtla-:** “bölmek, ayırmak, bölümlere ayırmak; farkına varmak, ayırımına varmak” 分別 *fenbie* 939, H25R4
- bölül- saçıl-:** “dağılmak, parçalanıp dağılmak, saçılmak” B1934
- bulht boganaĝ:** “bulut ve sis, sis; ((mecazî olarak) kişinin yolunu kaybetmesine neden olan şey)” B879
- bulht tuman:** “bulut ve sis” B889
- buluĝ yınĝaĝ:** “taraf, yön, cihet, bucak” 方 *fang* 29, B1164, H27V27
- buzul- arta-:** “bozulmak; tahrip olmak; yok olmak” 破壞 *po huai* 4468, H29V20
- büt- bış-:** “olmak; tamam olmak; olgunlaşmak” 1266, B1146

bütür- anut-: “bitirmek, tamamlamak, tamamlayıp bitirmek, hazır hale getirmek” 183

çın kærtü: “gerçek, hakiki, doğru” 真實 *zhen shi*; 如實 *ru shi*; 實 *shi*; 誠 *cheng* B680, H25R58, N23R41, N23V28, N23R35

çigil- boğul-: “endişelenmek, gerilmek” 1009

çoğ yalın: “itibar, saygınlık; güç” 威 *wei* H28V45

çoğ yaruk: “parlak ışık (Buddha veya bodhisattvalardan yayılan merhameti ve bilgeliği gösteren ışık)” 光明 *guangming* B1200

çoğluğ yalınluğ: “parlak, ışıltılı; güçlü” 17

çom- bat-: “batmak, dalmak, (suda) dibe dalmak” 1483

çomrul- bat-: “batmak” 1104

çöküt- eñit-: “çöküp eğilmek, eğilmek” 曲躬 *qu gong* H33V8

çuñ қоңрағу: “çan, zil, çingirak” B1654

ed tavar: “mal mülk” 4369, N23R22, N23V39, N23V42; *ed*

tavar orun yurt: “mal mülk (ve) yer yurt” N23R22, N23V20, N23V42

egsük kergek: “az, daha az” 961

egsüt- azut-: “eksiltmek; azaltmak; kısaltmak” 3667

em yüründek: “ilaç; deva, çare” 对治 *duizhi* 1432

emgen- қатиған-: “acı çekmek ve gayret etmek” 406, 3717

- emgen- sıkıl-:** “eziyet çekmek, sıkılmak” 苦 *ku* B1696
- emitmek tepremek:** “titreme, sallanma, alt-üst olma (zihindeki dengesizlik hakkında)” 傾動 *qingdong* B1551
- eñitmek tönitmek:** “eğilerek selamlama, eğilerek saygı gösterme” 低屈 *di qu* 1327
- erinmek ermegürmek:** “tembellik ve üşengeçlik” 201
- erk tap:** “istek, arzu; irade” 自在 *zizai* 528, B69
- erklig kaçığ:** “duyu organı” 1220
- ert- aş-:** “üstün olmak; mükemmel olmak” 412
- ert- bar-:** “ölmek” H35R7
- ert- keç-:** “aşmak” 685
- ert- öç-:** “geçmek; bitmek, yok olmak; geçmek ve son bulmak” 謝滅 *xie mie* B1675
- ev bark:** “ev, ev bark” 家 *jia* 905
- evdi- yığ-:** “toplamak, yığmak, bir araya getirmek, derlemek” 2151
- evrilmek tegzinmek:** “dönmek, dönüp dolaşmak” 廻轉 *hui zhuan* B1538
- ezüg çın:** “yalan doğru; yanlış hakikat” 134
- ezüg igid:** “yalan” 1282, N23R48
- èlig han:** “hükümdar” 王 *wang* 638
- ènçgü esengü:** “huzur; sükûnet” 1081; **ènçgülük esengülük:** N24R23; **ènçgüsüz esengüsüz:** N24R24

èr- aqla- ~ aqla- èr-: “tiksinmek; inancını yitirmek” 厭故 *yan gu*
H32R49

èr- kına-: “suçlamak” 3682

èr- müne-: “iftira etmek, karalamak; aşağılamak, azarlamak” 毀
罵 *hui ma* 2488

èr- tit-: “tiksinip bırakmak” 4506

èrmek kırkıncı: “tiksinme ve korku, dehşet” 厭怖 *yan bu* H36R58

èrinçke- ~ tsoyurqa-: “merhamet etmek, acımak, şefkat
göstermek” 399

èrtür- tittür-: “hoşlanmayıp bırakmak; aşağılamak ve bırakmak”
N24V39, SE26

èsil- kıra-: “azalmak, eksilmek” B1464

èşidmek tınlamaq: “dinleme” 1254

è:şleş- tanqar-: “yemin etmek, adak adamak” 要期 *yao qi*
H32V62

èt- yarat-: “süslemek, donatmak; düzenlemek” 4368

hua çeçek: “çiçek” 華 *hua* 4338

igid- boltur-: “beslemek; yetiştirmek” 長養 *zhang yang* H33V33

ililtür- tutultur-: “bağlamak, bir araya getirmek, tutturmak” 3040

ilin- amra-: “bağlanmak; sevmek, tutulmak; düşkün olmak;
bağlanarak hoşlanmak” 1195

- ilinişür- tayanışur-:** “(birbirini) desteklemek, destek olmak” 380
- iste- tile-:** “aramak, peşine düşmek” 追伸 *zhuishen* 2010, H35R7
- iste- tüpger-:** “ayrıntılı bir biçimde aramak; araştırmak, incelemek; derinlemesine incelemek” B1843
- iş küdök:** “iş, iş güç, meşguliyet” 事 *shi*, 事用 *shi yong* 183, B1007
- itlin- ert-:** “silinmek; yok olmak, yitmek, kaybolmak, ortadan kaybolmak” 3759
- iz oruk:** “iz, yol iz” 2453
- ka kadaş:** “akraba, kardeş” 家族 *jiazu* 1195
- kalaşula- tegzin-:** “gezinmek; dolaşmak; hareket etmek, hareket halinde olmak” B2043
- kalaşula- yügür-:** “süzülmek; dolaşmak; hareket etmek, hareketli olmak” 2067
- kalaşulat- tegzintür-:** “gezdirmek; dolaştırmak; hareket ettirmek” 2064
- karanğu kararığ:** “karanlık” 闇 *an*; 冥 *ming* 72
- karış- ert-:** “sapmak, yoldan çıkmak, yanılmak” 違越 *wei yue* H29V24
- karşı arka:** “fark; karşıtlık” 相違 *xiangwei* 2396, B417, H25R41
- kat- kavşur-:** “bir araya getirmek, birleştirmek, karıştırmak” N24R46
- katığlan- tavran-:** “çabalamak, gayret göstermek, çalışmak çabalamak” 精進 *jingjin* 765, B269

- katıl- bulğaş-:** “karışmak, bulaşmak” 雜亂 *zaluān* H25R34
- katıl- qavış-:** “buluşmak, kavuşmak” 混合 *hunhe* 1124, B427, H29R23
- katılış- bulğalış-:** “karışmak; bulaşmak” 雜亂 *zaluān* 297, H25R34
- katılış- bulğaş-:** “karışmak; bulaşmak” 雜亂 *zaluān* 2615, H25V25
- katılış- qavış-:** “karşılaşmak; kavuşmak; buluşmak, bir araya gelmek” 1124
- qavır- kêter-:** “kısaltmak; çıkarmak, silmek; dâhil etmemek” 略去 *lüe qu* 3315, H27R6
- qayıntur- bışur-:** “kaynatmak, pişirmek” B1983
- qayvılantur- üdür-:** “karşı karşıya getirmek, yüz yüze getirmek, buluşturmak; uzlaştırmak” N2439
- ked- tonan-:** “giymek, giyinmek, donanmak” 著衣 *zhuo yi* H34V45
- kêdin kebit:** “dükkân, pazar” 4252
- kêñ saçuq:** “saçılmış; geniş ve her yere saçılmış” 1575
- kerig ırak:** “geniş ve uzak; uçsuz bucaksız; uzun (yol)” 1119
- kêrtgün- ayan-:** “inanmak, iman etmek” 233
- kêrtgün- teğın-:** “inanmak ve kabul etmek; iman etmek” 1992
- kêrtgünmek ayanmaq:** “inanç, iman, inanma” 232
- kev- bas-:** “bastırmak ve yok etmek; sindirmek; güçsüzleştirmek” 746
- kezig tizig:** “sıra, iş sırası; dizi, saf” 3935, B693, H26R11

- kııl- yarat-:** “kurmak; meydana getirmek; yapmak” 造作 *zaozuo*
H28R25
- kıun kıızgıt:** “ceza” 治罰 *zhifa* H35V7
- kıun- kıatığlan-:** “çabalamak, gayret etmek” 1212
- kiriş yaraş:** “kiriş” 1281
- kizleglig batutluğ:** “gizli, saklı, saklanmış” 296
- kizlel- yığıl-:** “gizlenip yığılmak” 3885
- kıodtur- tittür-:** “terk etmek; bırakmak” 棄捨 *qishe* H31R13
- kıodul- titil-:** “bırakmak” 棄捨 *qishe* 2250
- kıolula- kıör-:** “bakmak; gözlemek, gözden geçirmek, gözlemlemek” 觀見 *guanjian* 2497, H37V65
- kıorķ- ayman-:** “korkmak, korkup utanmak” 1138
- kıorķinç ayınç:** “korku, endişe, kaygı” 怖畏 *buwei* 115, H35V6
- kıorul- kevil-:** “zayıflamak; zarar görmek; bozulmak” 損伏 *sun fu*
3886
- kıorul- örlet-:** “rahatsız olmak; bozulmak; zarar görmek” 2788
- kıorul- örletil-:** “acı görmek; zarar görmek” 3757, B2134
- kıorultur- arta-:** “bozmak, tahrip etmek; zarar vermek” 損壞 *sun huai* H28V18
- kıorultur- artat-:** “bozmak; zarar vermek” 損害 *sun hai* H37R23
- kıorultur- emget-:** “zarar vermek; sıkıntı vermek” 損害 *sun hai*
4427, N24V35, N24V27
- kıoşuğ bağ:** “bağ” 3256
- kıoşuğluğ sanlığ:** “bağlı; mensup” 繫屬 *fan shu* H26R17
- kıoşul- bal-:** “bağlanmak, bağlı olmak” 繫 *xi* 3254

- kök kalık:** “boşluk” 虛空 *xukong* 1417, B1383, N21R3
- köker- tatar-:** “morarıp bozarmak, morarmak; çürümeye ve bozulmaya başlamak, çürümek, bozulmak” 青瘀 *qing yu* H39V3
- köni oᅇaru:** “düz, doğru, dürüst” 1371
- kör- adirtla-:** “ayırt etmek, farkına varmak” 觀察 *guan cha*
- kör- baᅇ-:** “bakmak, gözlemek” 18
- körk ogᅇatıᅇ:** “dış görünüş, görünüş, benzerlik” 狀貌 *zhuang mao* 2496, H28V26
- köz ᅇarak:** “göz ve göz bebeᅇi” 2008
- ᅇudi asıra:** “aᅇaᅇı, aᅇaᅇısı; deᅇersiz, düşük, aᅇaᅇılık” N23R40, N23V4, N23V15, N23V47
- ᅇun- alᅇ-:** “yok etmek; ortadan kaldırmak, bitirmek, ᅇalıp ᅇırpmaq, ᅇalmak” 638
- ᅇurul- → ᅇorul-**
- ᅇurultur- → ᅇorultur-**
- ᅇut küsüᅇ:** “dilek, istek” 願 *yuan* 668, H28V52
- küᅇ küsün:** “güᅇ kuvvet” 力 *li* 1415, N23R23, N23V40, N23V42
- küᅇle- ükli-:** “güᅇlenmek ve artmaq” B2110
- küᅇlentür- üklit-:** “güᅇlendirmek ve arttırmak” 1136
- küᅇsire- kevil-:** “azalmak; eksilmek; güᅇsüzleşmek, gücü azalmak” 990
- küᅇsire- ᅇıyıl-:** “eksilmek; yok olmak” B1257
- küᅇsiret- kev-:** “azaltmaq; eksiltmek” 632
- kkül kömür:** “kül kömür; kül koz” 844

küregürmek tuşıkmaç: “kibir; gösteriş” 僑逸 *jiao yi* H30V9

küy- küzed-: “korumak; gözetmek” 17

küzet- tut-: “korumak” 17

küzetin- saşla-: “korumak; gözetmek” 守護 *shouhu* H31V6

mün şadağ: “suç, kabahat, hata; günah” 過失 *guoshi* 64, B157,

H25R64, N21V4, N21V7, N24R3

odğuraşlanmaş üzmek: “karar verme, karara varma” B935

oş- oşsire-: “(renk) solmak; tazeliğini kaybetmek” 1187

ooş yık: “ara, aralık” B1846

oz- şutrul-: “(dünyevi arzulardan) kurtulmak; özgürleşmek;
vimukti” 解脱 *jietuo* 1170, H35V12

ozğur- kutğar-: “kurtarmak” 解脱 *jietuo* 365, H27V18

öoş kek: “kin, nefret” 怨 *yuan* H35R3

öçmiş amrılmış: “sessiz, sakin, dingin, durgun” 寂靜 *jijing*
H36R70

öçür- amırtğur-: “söndürmek, dindirmek, sakinleştirmek,
yatıştırmak” 4243

ödiklemeş ömek ~ ömek ödiklemeş: “hatırlama; anımsama;
sürekli akılda tutma” 臆念 *yi nian* H29R7

ög- küle-: “övmek, methetmek” 稱揚 *chengyang* H30V63

- ögir- sevin-:** “sevinmek” 歡喜 *huanxi* 2168
- ögirttür- sevintür-:** “sevindirmek” 欣悅 *xin yue* 2152, H39V62
- ögirttür- yazıltur-:** “rahatlatmak; memnun etmek, sevindirmek”
適悅 *shi yue* H37R21
- ögirüntür- sevintür-:** “sevindirmek” 2152
- ögrünç sevinç:** “sevinç, mutluluk” 2167
- ökünmek kınanmaç:** “pişmanlık, pişman olma” 2503
- ötgür- toplu-:** “arasından geçmek ve delinmek” 4248
- ötün- ayıt- ~ ayıt- ötün-:** “sormak; ricada bulunmak” 1140, 1676
- öz adın:** “kendisi ve başkası, kendisi ve diğerleri” N23R10
- öz yaş:** “hayat, ömür” 壽命 *shouming* H28V51
-
- saç- artat-:** “saçıp ve harap etmek, dağıtmak, bozmak” B1760
- saçıl- arta-:** “saçılmak ve harap olmak; yok olmak, dağılmak”
B1990
- saşın- adırtla-:** “düşünüp farkına varmak; ayırt etmek; ayırım
yapmak” 揀擇 *jianze* 思擇 *si ze* 2076, B1096, H31V19
- saşın- böğün-:** “düşünmek” 思惟 *siwei* 1253, H26V8
- saşın- ülgüle-:** “düşünmek, hesaplamak” B936
- saşınmaç yinçürmek:** “düşünme; akıl yorma” 1405
- sansız saşışsız:** “sayısız, çok” 無數 *wushu* 3706, H27V18
- satğa- yumur-:** “ezmek, çiğnemek; (duygusal açıdan) yaralamak,
incitmek, hakaret etmek” 凌箴 *lingmie* N23R7

satğat- yumurt-: “ (duygusal açıdan) yaralanmasına yol açmak,
hakaret ettirmek N23R12, N23V3

sav söz: “söz, haber” 言語 *yanyu* 969, H28V46

selu dyan: “meditasyon, istiğrak” 靜慮 *jinglu* N22V23, N23V31

seril- küd-: “dayanmak; tahammül etmek, katlanmak; sebat
etmek” B1814

sev- tapla-: “istemek, talip olmak; aramak” 樂求 *leqiu* H29V23

seviglig sevigsiz: “sevimli ve sevimsiz” N24R29, N24R32

sı- këter-: “bozup yok etmek, uzaklaştırmak; yalanlamak;
reddetmek” B1165

sı- saç-: “kırmak ve dağıtmak; kırıp saçmak” 2478

sı- tan-: “inkâr etmek; reddetmek; yalanlamak” 2189

sığur- içger-: “içermek, sığdırmak” 3191, B2206

sıķ- taņ-: “sıkmak, bastırmak, eziyet etmek” 逼迫 *bipo* 4485,
H37R20

sıķıl- taņıl-: “sıkılmak; daralmak; eziyet görmek” 所逼迫 *suo*
bipo H37R6

sıķılmaķ örletilmek: “acı; sıkıntı; eziyet” 1188

sıķış taņış: “sıkışıklık; sıkıntı, zorluk; acı, eziyet” 逼迫 *bipo* 4481

siņir- aŗa-: “yemek içmek” 吞食 *tunshi* 3950

suzaķ kent: “köy kent” 村落 *cun lu* 村邑 *cun yi* H28R38

süzök soğıķ: “temiz ve soğuk, serin” 清涼 *qingliang* 2784,
H30V60

şlok taķşut: “beyit, dörtlük, şiir” 2156

- taloy ügüz:** “deniz, okyanus; derya” 海 *hai* 11
- tanqarıǵ küsü:** “istek; dua; yemin, adak” 誓願 *shiyuan* 1059
- tanuqla- bul-:** “belgelemek, kanıtlamak” N23R36, N23V28, N23R35
- tanuqla- ötgür-:** “kanıtlamak, ispatlamak” 893
- tapın- udun-:** “hürmet göstermek, hizmet etmek, saygı göstermek” 供養 *gong yang* 1205, H35V41
- tapla- tapırқан-:** “sevmek, hoşlanmak; affetmek, bağışlamak, uygun görmek” 許 *xu* 2249
- taplatıl- tapırқанıl-:** “bağışlanmak, affedilmek” 2221
- taral- saçıl-:** “dağılmak saçılmak” 零散 *lingsan* B1931
- tarǵar- kèter-:** “dağıtmak, gidermek, yok etmek, uzaklaştırmak, kesip atmak” 178, B743
- tarıq- alqın-:** “yok olmak” 710
- tarkar- alq-:** “bitirmek, yok etmek, uzaklaştırmak” 斷盡 *duan jin* 829 ,B722
- tart- örit-:** “sebepl olmak; meydana getirmek; yol açmak” 引發 *yinfa* H29V52
- tart- tartınla-:** “çekmek, çekip çıkarmak” B509
- tart- taşǵar-:** “çıkarmak; ayırmak” 拔 *ba* 1098
- tartıl- tartınlaş- ~ tartış- tartınlaş-:** “çekişmek, tartışmak” B504, B514

- tayan- yapşın-:** “yapışmak; bağlanmak; dayanmak” 衣著 *yi zhe*
H31R32
- tayan- yölen-:** “dayanmak, yaslanmak” 衣 *yi* 2362
- taytur- ittür-:** “dinden dönmek; yanlış a düşmek, yanlış yola sapmak” 退失 *tuishi* H27V7
- teğsil- arta-:** “değişmek ve bozulmak” 變壞 *bian huai* H37R42
- teğsil- evril- ~ evril- teğsil-:** “dönmek; çevrilmek; değişmek ve dönüşmek” 改轉 *gai zhuan* H30R41; B968
- teğsil- kıyıl-:** “değişmek; bozulmak, çürümek” 3973
- teğsil- tıdıl-:** “değişmek ve engellemek, engel olmak” B1858
- teğsiltür- kıyiltür-:** “değiştirmek; bozmak” 1823
- teğsür- kèter-:** “değiştirmek ve yok etmek” 易脫 *yi tuo* H37R1
- teğzin- katna-:** “dönmek, devridaim yapmak, dönüp gelmek, dolaşmak” 4132
- teğzin- tulın-:** “dolaşmak, dönmek” 旋環 *xuan huan* 1125, B1947
- teğzin- ulal-:** “dönmek ve devam etmek” 3713
- teñ tüz:** “aynı, denk” 等 *deng*, 平等 *pingdeng* 109, H25V8
- tep- satğa-:** “ezmek; ayaklar altına almak” 1116
- tepmek kaçımak:** “kaçımak” 1116
- tèrin kuvrağ:** “topluluk; (Budist) cemaat” 眷屬 *juanshu* 1611
- terk tavrağ:** “hızlı ve çabuk, çarçabuk, çabucak” 速疾 *su ji*
B1890, H39R21
- tıd- sı-:** “kırmak; yok etmek” 4267
- tıd- tut-:** “engellemek, engel olmak” 障礙 *zhang'ai* B2207,
H26R36

- tıdıǵ ada:** “engel, mani, mânia” 181
- tıdıǵ tutuǵ:** “engel” B2208
- tıdıǵlıǵ tutuǵluǵ:** “engelli, engellenmiş, engeli olan, engellenmiş, engelli” 927, B1630
- tıdıǵsız tutuǵsız:** “engelsiz ve tehlikesiz” 429
- tıdııl- tutul-:** “engellenmek” 所拘礙 *suo ju ai* B1203
- tıdıılış- tutuluş-:** “birbirini engellemek, birbirine engel olmak” 相障礙 *xiang zhang'ai* B1943
- tıdıın- tutun-:** “uzak durmak” 制時 *zhi shi* H29R8
- tıdmaǵ olulamaǵ:** “durma ve bakma, bakma” 2457
- tıtaǵ basutı:** “sebep, neden” 212, B281
- tıqla- eit- ~ eit- tıqla-:** “dinlemek, iitmek” 4273; 1254
- tıgıret- tepret-:** “hareket ettirmek, titretmek” 觸動 *chudong* 4421
- tıle- kuse-:** “istemek; aramak” 追伸 *zhuishen* 2010, H35R7
- tıt- od- ~ od- tıt-:** “terk etmek, bırakmak, vazgemek” 2253
- tıtıg kerpi:** “balık, amur; amur ve kerpi” B1791
- tıtire- tepre-:** “titremek, sallanmak” 1186
- tıı- yon-:** “ezmek; kırmak; parampara etmek” B1760
- tııtıl- ygr-:** “sarsılmak” 2607
- tılu tukel:** “eksiksiz, tam” 圓滿 *yuan man* 815, N21V13
- tıon kedim:** “giysi, elbise, kıyafet, giyecek” 衣服 *yifu* H36V61
- tıtooz tupraq:** “toz, toz toprak” 2806
- tıoyın armire:** “*bhiku* ve *ramaa*; rahipler ve rahip adayları” 苾芻勤策 *bichu qince* N22V5
- tıtu tokı:** “kavga, dgu” 4428

- töz tüp:** “dip, esas, kök” 788
- töz yiltız:** “kök, esas” 1249
- tözsüz tüpsüz:** “köksüz” 3261
- tuğur- bedüt-:** “doğurmak ve büyütme; yetiştirmek” 生長 *sheng zhang* 2867
- tumlıg soğık:** “soğuk” B1789
- turul- yaval-:** “yatışmak, sakinleşmek, dinmek, dinginleşmek, durulmak” 調伏 *diaofu* 867, B8
- turultur- yavaltur-:** “yatıştırmak, sakinleştirmek” 調伏 *diaofu* 868, B10
- tuyun- odun-:** “uyanmak; aydınlanmak” 507
- tuyuntur- oduntur-:** “hissettirip uyandırmak, hissettirip aydınlatmak” 513
- tümge yiti:** “kör (bıçak vs.) ve keskin; aptal ve akıllı, kıt (akıllı) ve keskin (zekâlı)” 鈍利 *dun li* H38V48
- tüpük- alqın-:** “tamamlanmak; bitmek; sona ermek” 窮盡 *qiongjin* 3728, H27V20
- tüş(lüg) yemiş(lig):** “meyveli, semereli, ödüllü, (emeğinin) karşılığını bulan” 果 *guo* 4405
- tüşürül- kemişil-:** “bırakılmak; düşürülmek” 3679
- tüşüt öğretig:** “düşünme” 835
- tüşütle- öğretin-:** “alışmak, öğrenmek” N24R25
- tüşütlen- öğretin-:** “alışmak; öğrenmek” 989, N24R26
- tüz baz:** “barış, huzur” 和 *he* 2259, H35V46
- tüz taşañ:** “ferah, geniş” 平坦 *pingtan* B890

- uç kıdıǵ:** “kıyı, sınır, uç, son” 際 *ji* 4244
- uçsız kıdıǵsız:** “uçsuz bucaksız, uçsuz kıyısız” 無邊 *wu bian* 859
- uçuz oǵay:** “kolay” 1205
- uǵur yıǵ:** “fırsat, vesile; zaman” 容 *rong* B1563, H28R34
- uǵuş oǵsatıǵ:** “tür, şekil” 種類 *zhonglei* H25R17
- uǵuşluǵ baǵlıǵ:** “köklü, soyu olan” 1284
- ujik vyançan:** “harf ve hece; cümle” 文 *wen* 4005, H38R19
- uǵıt- biltür-:** “anlatmak, bildirmek, açıklamak” 490
- uǵıt- körgit-:** “göstermek; beyan etmek; ortaya koymak” 示現
shixian 25, H7R11
- uǵmaq oǵramaq:** “anlama” 1999
- uluǵ bedük:** “ulu, büyük” 大 *da* 183
- umuǵ inaǵ:** “umut; sığınak” 救濟 *jiuji* 310
- umun- inan-:** “inanmak, umut etmek, tamamen inanmak; iman etmek” 歸依 *gui yi* 350
- umunç küsüş:** “beklenti ve arzu” 希望 *xiwang* H35V9
- umunç küvenç:** “(kendine) inanma, kendine güvenme” 增上慢
zengshang man N23R18, N23R38, N23V36
- unit- ıdtur-:** “unutmak; kaybetmek” 亡失 *wangshi* 2363,
H33V63
- unıttur- ıdtur-:** “unutturmak; kaybettirmek” 20
- ut- yavaltur-:** “bastırmak; boyun eğdirmek; itaat ettirmek,
yenmek” 524
- uvut eymenç:** “utanç, utanç ve korku” 慚恥 *canchi* H31R1

uvut iyat: “utanma, ahlak” 慚愧 *cankui* H29R7

uz uzağut: “sanatkâr; usta” 375

ükli- asıl-: “artmak, çoğalmak” 長益 *chang yi*, 長養 *chang yang*
增益 *zeng yi*, 增盛 *zeng sheng* 2765, B1009, H29V10

ükli- étıl-: “çokça yapmak; artmak” 增榮 *zeng rong* H25R50

üklit- as-: “arttırmak, çoğaltmak” 增長 *zengzhang* 1796, B132,
H28R25

üküş telim: “çok, çok fazla, sayısız” 衆多 *zhong duo* 66

ün yanğu: “ses” 音聲 *yin sheng* B1575

ün- belgür-: “çıkma, belirme, görünme, ortaya çıkma” 出
chu 2492

ün- tuğ-: “doğma; belirme; canlanma” 發起 *faqi* B839

ün- yaşar-: “(bitki için) bitme; yeşerme; büyüme” 生 *sheng*
1272

ür ırağ: “mutlaka, er geç” 2158

ür kêç: “mutlaka, önünde sonunda” 久 *jiu* 16, H28V51

ürt- kizle-: “örtme, saklama” 22R29

ürt- kölit-: “örtme; gizleme” 掩蔽 *yanbi* B889

ürt- köşit-: “örtme, gizleme; gölgeleme” 蔭映 *yin ying*
H25R52

ürt- tıd- ~ tıd- ürt-: “engelleme, engel olma” 3180

ürtüg tıdığ: “engel” 覆障 *fu zhang* N21V18

ürtügsüz yarlıgsız: “açık ve tarafsız” 無覆無記 *wu fu wu ji* B911,
H27V48

ürtül- kizlel-: “örtülmek; gizlenmek” 914

ürtül- köşitil-: “gizlenmek; örtülmek” 4199, B1935

üt erig: “nasihat, öğüt” 教化 *jiaohua* 239

ütle- erigle-: “öğütlemek, nasihat etmek, uygun olanı söylemek /
teselli etmek, telkin etmek” 教 *jiao* 1384, H27V18

üzül- kesil-: “sona ermek; kesilmek ve parçalanmak” 2775

üzül- öç-: “yok olmak; ortadan kalkmak” 1143

yağ- kudul-: “yağmak; dökülmek” 降 *jiang* 1272

yağın yağuk: “yakın” 親近 *qinjin* 574, B17, SG43

yağı kikiñç: “yanıt, cevap, karşılık” 2822

yañ kèp: “görünüş, tarz, şekil” 圖 *tu* 206

yağar- ogşat- ~ ogşat- yağar-: “karşılaştırmak; benzerlik
kurmak” 比類 *bilei* 4098, H25V46, N23V27

yağşak kèñ: “gereğinden fazla; çokluk; gevezelik” 295, B237

yapış- mayış-: “yapışmak; bağlanmak” 1120

yaraşı tuşlı: “uygun; yaraşır” 4177

yaru yèlim: “tutkal, zamk” 融膠 *rong jiao* N23R35, N23V29,
N23V33, N23V43, N23V45, N23V46; **yaru yèlim ça
sakız:** 融膠漆 N24V5

yaruğ arıg: “parlak ve saf; aydınlık ve temiz” 明淨 *ming jing*
B887

- yaruk kıaramtı:** “aydınlık karanlık” B2193
- yaruk kıaraŋgu:** “aydınlık karanlık” 明暗 *ming’an* B2103
- yaruk yaltırık:** “parlak, aydınlık; parlak ışıık; ışıık, parıltı, pırılıtı”
光明 *guangming* B1535, H28V46
- yaruk yaşıık:** “ışıılıtı, parlaklık; parlak, aydınlık” 明 *ming* 66,
B278
- yég adruk:** “seçkin, en iyi” 殊勝 *shu sheng* 164, B185, H32R8
- yég kıudıkı:** “üst alt, yukarı - aşıağı; kıidem” 3450, B2098
- yég soğançıg:** “mükemmel; harika” 勝妙 *sheng miao* 322,
H27R25
- yènikle- uçuzla-:** “hafife almak; küçük görmek, aşıağılamak” 輕侮
qing wu N23R10
- yèniklemek uçuzlamak:** “hafife alma; hakir görme” 240
- yèr- yırt-:** “yırtmak ve parçalamak” B1382
- yèvig tizig:** “teçhizat, donanım” 資糧 *zi liang* 388
- yèviş basut:** “yardım, destek” 2705
- yıd tan:** “güzel koku” 1014
- yıd yıpar:** “güzel koku, misk, güzel koku ve rayiha; tütsü” 香
xiang 1014, H30V49
- yıd yuık:** “artık, kalıntı, koku ve artık” 631, N21R10
- yıg- tèr-:** “toplamak, derlemek, yıgmak, bir araya getirmek” 積集
ji ji 1168
- yıg- tuşgur-:** “bir araya getirmek; toplamak” 2069
- yıgıl- tèril-:** “toplanmak, yıgılmak, bir araya gelmek” 聚集 *juji*
3888

yığınça yarağınça: “yaraşır bir biçimde; uygun; münasip” 任對
ren dui 3436

yıklın- kel-: “düşmek” 沒來 *mei lai* H28V58

yiñgele- sınan-: “incelemek; çözümlemek” 483

yiñür- iste-: “dilemek, istemek, arzu etmek” 推度 *tui du*, 披閱
piyue B848, H38V69

yiti sèkiz: “keskin; tam, sağlam” 利 *li* B2161

yok kıruğ: “yok, kuru, boş, boşluk” 1388, 1452

yokşuz bıladı: “gereksiz; faydasız; anlamsız” 唐捐 *tang juan* 1075,
B125

yomdar- tüg-: “bir araya getirmek; toplamak; özetlemek” 總結
zong jie B2129

yoriğ mañıg: “yürüme, yürüyüş” 1009

yorımağ tepremek: “yürüme, hareket etme” B1516

yükün- eñit-: “boynunu eğmek ve eğilmek, eğilmek, (saygı için)
secde etmek “ 450

yükün- ög-: “methetmek, övmek” 354

Sonuç:

Her Uygurca eserin yayını bizlere yeni kelimeler, yeni yapılar, yeni kullanım tarzları öğretirken yeni soruları, çözmemiz gereken sorunları da beraberinde getirmektedir. Bugün Londra ve Stockholm’de saklanan Uygurca *Abhidharma* yazmalarının tamamına yakını M. Shogaito tarafından işlenmiş ve yayımlanmıştır. Biz burada söz konusu çalışmalarda geçen ikilemeleri bir araya getirerek araştırmacıların kullanımına sunmaya çalıştık. Bu esnada kendi bilgilerimize ve K. Röhrborn (→ 2010-2017) ile M. Erdal’ın (→

1991) çalışmalarına göre ikilemelerde görülen çelişkili veya hatalı şekilleri düzelttik, okuyuş tarzımıza uyarladık:

yiti sikiz → *yiti sékiz* (Maitrisimit'te ve yine *Abhidharma* metninde geçen şekiller buradaki *yiti*'nin 'yedi, 7' değil *yiti* 'keskin' olduğunu, *sikiz*'in de yine *sékiz* 'keskin' olduğunu ortaya koymaktadır.

aç- yar-, *açıl- yarıl-* gibi şekillerin de *yad-* ve *yadıl-* yerine okuma hatası olduğu görülmüş ve düzeltilmiştir.

Yine *ötigle-* → *ödikle-*, *işleş-* → *é:şleş-* vb. şekiller de bizim tercihlerimize göre okunmuştur.

Sonuç olarak, *Abhidharma* metinleri 390'ın üzerinde ikileme çeşidiyle Eski Uygur edebiyatı çalışmalarına önemli bir katkı sunmaktadır.

İkilemeler İçin Kullanılan Kısaltmalar

B: *Abhidharmakośabhāṣya-ṭkā-tattvārthā-nāma*, Londra nüshası, Or. 8212/75 (B)

H: *Abhidharma-kośabhāṣya*, Stockholm nüshası

N: *Abhidharmāvatāra-prakarāṇa-śāstra* yorumu, Stockholm nüshası

Kaynaklar*

Clauson, Sir Gerard, 1972: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford.

Çağatay, Saadet, 1944: "Uygurcada Hendiadyoinler." *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Yıllık Çalışmalar Dergisi*, sayı: 1, 1940-1941: (*Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*, Ankara 1978, s. 29-66'da tekrar yayımlanmıştır.)

Erdal, Marcel, 1991: *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon*, I-II, Wiesbaden.

Kaçalın, Mustafa S., Mehmet Ölmez, 2019: *Divānu Lugāti't-Turk*, Kabalcı yay.

Ölmez, Mehmet, 2017: "Eski Uygurca İkilemeler Üzerine," *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 65(2), 243-311.

Röhrborn, Klaus, 1977-1998: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*, 1-6, Wiesbaden.

—, 2010: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*, – Neubearbeitung – I. Verben.

- Band 1: *ab- – äzüglä-*, Stuttgart.
- , 2015: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*, – Neubearbeitung – II. Nomina-Pronomina-Partikeln. Band 1: *a – asvik*, Stuttgart.
- Shōgaito, Masahiro, 庄垣内正弘, 1991: *Kodai uigurubun A-bi-da-mo ju-she-lun shi-yi-shu [= Abidatsumakusharonjitsugiso] no kenkyū*. 1. 古代ウイグル文阿毘達磨俱舍論實義疏の研究 I [Studies in the Uighur Version of the *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā*. 1. Text, Translation and Commentary], Kyōto: Shōkadō
- , 1993a: *Kodai uigurubun A-bi-da-mo ju-she-lun shi-yi-shu [= Abidatsumakusharonjitsugiso] no kenkyū* II 古代ウイグル文阿毘達磨俱舍論實義疏の研究 II [Studies in the Uighur Version of the *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā*. 2. Text, Translation, Commentary and Glossary.], Kyōto: Shōkadō.
- , 1993b: *Kodai uigurubun A-bi-da-mo ju-she-lun shi-yi-shu [= Abidatsumakusharonjitsugiso] no kenkyū* III 古代ウイグル文阿毘達磨俱舍論實義疏の研究 II [Studies in the Uighur Version of the *Abhidharmakośabhāṣya-ṭīkā Tattvārthā*. 3. Facsimile Text with Introduction.], Kyōto: Shōkadō.
- , 2008: *Uiguru-bun abidaruma ronsho no bunkengaku-teki kenkyū* ウイグル文アビダルマ論書の文献学的研究 [Uighur Abhidharma Texts: A Philological Study], Kyōto: Shōkadō.
- , 2014: *The Uighur Abhidharmakośabhāṣya preserved at the Museum of Ethnography in Stockholm*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Shōgaito, Masahiro 庄垣内正弘, Noriko Ohsaki, Abdurishid Yakup, Setsu Fujishiro, 2018: “Stokkuhorumu minzokugaku haku-butsubukan-shozō uigurubun ‘Nyū-abidatsuma-ron’ chūshakusho danpen ストックホルム民族學博物館所藏ウイグル文 『入阿毘達磨論』 注釋書斷片” [İngilizce yan başlık: The Uighur version of the commentary on Abhidharmaparakaraṇaśāstra preserved at the Museum of Ethnography in Stockholm], *ユーラシア諸言語の多様性と動態 – 20 号記念号 – / Diversity and Dynamics of Eurasian Languages. The 20th Commemorative Volume. Dedicated to Prof. Dr. Masahiro Shogaito*, ed. by T. Hayashi, T. Kubo, S. Fujishiro, N. Ohsaki, Y. Kishida, M Sugahara, Kobe, 1-68.

*Burada yer verilmeyen, doğrudan göndermede bulunulmayan ancak

konuyla ilgili kaynaklar için Ölmez 2017'ye bakınız.